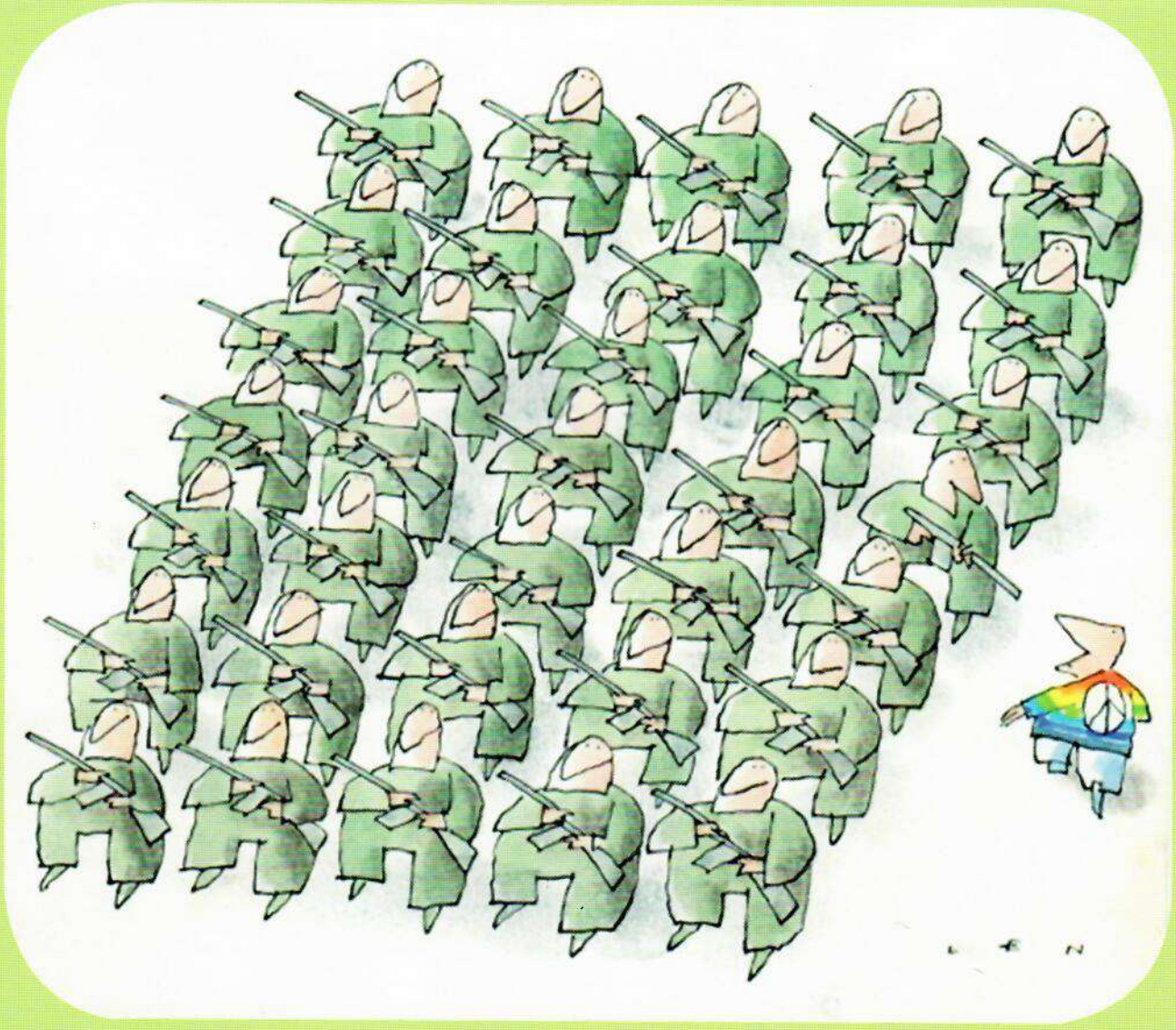
jaargang 12, nr. 3, september 2016, prijs los nummer € 3,–

Vredesspiraal

Kwartaalmagazine van de vereniging *Kerk en Vrede*

met onder meer in dit nummer:

- Het verbod van kernwapens
- In het voetspoor van Christus
- Pro Justitia ds. Leendert de Baan

Inhoud

3 ***Dick Boer:***
De onbegrijpelijke legitimatie van oorlog

5 ***Selma van Oostwaard:***
Het verbod van kernwapens

6 ***Yosé Höhne-Sparborth:***
Interreligieus in Kirkuk en Utrecht

7 Bisschop Y.Th.Mirkis in citaten

8 ***Andrés Pacheco:***
In het voetspoor van Christus

10 ***Henk Blom:***
Samenwerken aan vrede

12 ***Rutger Henneman:***
Tuinieren voor vrede

13 ***Bram Grandia:***
Hulp voor helden?

14 ***Bert Kuipers:***
Het Coventryberaad bidt voor vrede en verzoening

15 ***Lambert van Gelder:***
Daniel Berrigan in Memoriam

16 ***Bram Grandia:***
Pro Justitia; vredesvoorganger Leendert de Baan

18 ***Jean-Paul Kruk:***
Zachte krachten

19 Tirannieke messiassen

19 Elie Wiesel in Memoriam

20 ***Gerard Russelman:***
Peter van Ulm moet nog doorgroeien

22 ***H. Broekema / L.v.d.Herik:***
Geloven is verbeelding

23 ***Kees Posthumus:***
Actie en spiritualiteit horen bij elkaar

24 ***Mark Akkerman:***
SYRIË een ongewisse stand van zaken

27 ***Arie de Bruijn:***
Door de wereld gaat een woord

28 Agenda

Colofon

Vredesspiraal is het kwartaalblad van de Vereniging Kerk en Vrede.

Redactie
Mark Akkerman, Jan Anne Bos, Héleen Broekema, Arie de Bruijn, Rob van Essen, Lambert van Gelder (eindred.), Leen van den Herik,
Yosé Höhne-Sparborth.

Kerk en Vrede
Kerk en Vrede is een landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid.

Het alom heersende geloof in geweld – ook binnen de kerken nog niet overwonnen– moet weerlegd en ontzenuwd worden.

Abonnement
Als u het werk van Kerk en Vrede onderschrijft en wilt steunen, meld u dan aan als lid of donateur. Leden betalen tenminste € 40,– per jaar, inclusief een abonnement op Vredesspiraal en een aantal keren per jaar een ledenbrief.

Een abonnement zonder lidmaatschap kost € 15,– per jaar. Losse nummers € 5,–.

Illustraties: tenzij anders vermeld: © Narratio

IBAN:
NL74 INGB 0000 4353 82

Adres
Kerk en Vrede Vredesspiraal
Postbus 1528 , 3500 BM Utrecht
tel. 030–2316666
info@kerkenvrede.nl *of*
a.debruijn@kerkenvrede.nl
www.kerkenvrede.nl
facebook.com/kerkenvrede
twitter.com/kerkenvrede

Druk
Narratio, Gorinchem

De onbegrijpelijke legitimatie van oorlog

Door Dick Boer

Onbegrijpelijk: één jaar na de bevrijding stuurde Nederland 100.000 soldaten naar Indonesië om een koloniale oorlog te gaan voeren. Onbegrijpelijk: hoe kun je, nog niet bekomen van het geweld van de bezetting, zelf weer tot geweld overgaan? "Maak van onze jongens geen SS'ers", schreef de dienstweigeraar Ratio Koster. Maar de regeringspartijen en het merendeel van de Nederlanders was bereid het risico te lopen. Onbegrijpelijk, maar het moet begrepen worden, willen wij ooit de vrede winnen. Wie blijft staan bij het onbegrip moet wel vaststellen dat 'de' mens nu eenmaal een irrationele hang naar geweld heeft.

Je kunt op basis van deze vaststelling de oorlog – ónze oorlog natuurlijk – zelfs beschouwen als een beteugeling van het irrationele geweld. Wat valt er anders te doen tegen de amokloop van niets ontziende terroristen die voor geen enkele rede vatbaar zijn?

De oorlog zelf behoeft legitimatie

De redelijkheid delft hier inderdaad het onderspit. Want redelijkerwijs is oorlog, zodra je die concreet bekijkt, een praktijk van zinloos geweld. Wat de oorlog tegen de Republiek Indonesia wilde verhinderen, was het voorspelbare resultaat van de oorlog: een onafhankelijke Indonesische staat die binnen de kortst mogelijke tijd alle banden met Nederland verbrak. Maar juist als dit zo zonneklaar is (ondertussen vindt praktisch iedereen dat de 'politionele acties' geen zin hadden), waarom laten mensen er zich dan desondanks toe bewegen dit zinloze geweld goed te vinden?

Te eenvoudig is al het antwoord van de irrationele hang naar geweld. De oorlog heeft zijn eigen *ratio*, bijvoorbeeld de hierboven al genoemde strijd tegen het redeloze geweld. Deze strijd gaat ervan uit dat wij redelijk zijn, de ander daarentegen de vijand van de redelijkheid is, erop uit onze waarden te vernietigen, ja, óns te vernietigen. De *ratio* van de oorlog veronderstelt een vijanddenken, maar wie durft beweren dat er eigenlijk geen vijanden bestaan, dat die enkel een bedenksel zijn? Het is juist redelijk de onvermijdelijkheid van de oorlog onder ogen te zien – en zeer onredelijk de ogen daarvoor te sluiten.

Een belangrijke reden om een oorlog goed te keuren is deze te verbinden met het recht: het concept van de 'rechtvaardige oorlog'. Wij lijken dan heel ver af te zijn van de irrationaliteit van niets ontziend geweld. De oorlog zelf behoeft legitimatie. Het concept van de 'rechtvaardige oorlog' is op zichzelf al een rechtvaardiging van de oorlog. Het effect van dat concept is, dat wie oorlog wil deze moet legitimeren. De Nederlandse regering legitimeerde de politionele acties met de onwil van de Republiek Indonesia om gesloten verdragen onverkort te erkennen. De term 'politionele acties' in plaats van 'oorlog' moest die legitimatie ondersteunen: de Nederlandse soldaten waren 'gewoon' politiemensen die de openbare orde moesten handhaven.

Verdedigingsbunker van het Nederlandse leger tijdens de Tweede Wereldoorlog, in de stad Tarakan, Nederlands-Indië.

Issue van recht en onrecht voldoet niet

Doorslaggevend voor de acceptatie van die rechtvaardiging is, of zij geloofd wordt. Om dat geloof te bevorderen is propaganda nodig. Ook dat behoort tot de *ratio* van de oorlog.
Het niveau waarop de strijd van de vredesbeweging zich afspeelt is hier nog betrekkelijk eenvoudig. Propaganda valt te ontmaskeren. Het gaat erom wie de beste argumenten heeft.

Verondersteld is daarbij een vrije pers die een publiek debat mogelijk maakt. Het probleem is natuurlijk dat zo'n vrije pers niet bestaat: de toegang tot de media is niet voor iedereen gelijk. Maar in elk geval bestaat de mogelijkheid de vraag te stellen: is het recht met de oorlog echt gediend? Ook de vredesbeweging appelleert aan het rechtvaardigheidsgevoel en lijkt zich zodoende de confrontatie met de irrationaliteit van het geweld te kunnen besparen. Maar de propaganda voor de oorlog appelleert in de praktijk ook aan nog heel andere gevoelens. Zij blijkt er niet aan te ontkomen ook nog uit een heel ander vaatje te tappen. Het issue van recht en onrecht voldoet niet. Van Soekarno, voor veel Indonesiërs hét symbool van hun onafhankelijkheid, maakten de Nederlandse regering en de media een collaborateur met de Japanners, dus in Nederlandse ogen een landverrader (maar welk land zou hij dan verraden hebben?). En de tweedeling tussen nobele bedoelingen (van de Nederlanders) en terroristische praktijken (van de Indonesische 'rebellen') deed geen beroep op het rechtsgevoel maar wilde afkeer, haat en angst teweeg brengen. Van de tegenstander moet een vijand worden gemaakt. Anders werkt oorlogspropaganda blijkbaar niet.

Deze beeldvorming ondermijnt een redelijke discussie over de legitimiteit van de oorlog. Hier wordt aan een *ratio* geappelleerd die te diep zit om nog door redelijke argumenten te worden geraakt. Aangesproken wordt de ervaring van het geweld dat mensen is aangedaan. Dat geweld moesten zij weerloos ondergaan. Dat zal hun nooit meer overkomen. De vijand moet verslagen worden.

Niet meer voor rede vatbaar

Deze heilige verontwaardiging, gewekt in mensen die de klappen kregen, is voor rede niet meer vatbaar. Zij gaat een fusie aan met een hele catalogus van deugden die een beroep doen op het betere ik: moed, opofferingsgezindheid (sneuvelbereidheid). En als dan de oorlog voorbij is en het gevoel opkomt: het is allemaal voor niets geweest, moet dat gevoel worden verdrongen. Het mág niet voor niets geweest zijn. Opnieuw heeft de rede van de vrede het nakijken.
Het laatste wat de vredesbeweging doen mag is dit niet waar te willen hebben! Zij wil de mensen aanspreken? Welnu, het zijn déze mensen, met déze ervaringen en gevoelens met wie zij te maken heeft. Zij moet voor hun woede, hun wraakzucht, hun haat begrip opbrengen (en ook de eigen woede, wraakzucht en haat niet verdringen). Zij moet een taal vinden die recht doet aan het verlangen om zich teweer te stellen tegen aangedaan onrecht: *vechten* voor vrede, geweldloze *weerbaarheid*. Waarom kent de vredesbeweging geen strijdliederen?

Nu kun je natuurlijk zeggen: maar dat doet de vredesbeweging toch al, heette het tijdschrift van Kerk en Vrede niet *Militia* Christi? Is die strijd dus niet tevergeefs? Ook die vraag mag niet verdrongen worden. Het is de vraag of mensen voor vrede geschikt zijn; of niet juist de oorlog beantwoordt aan "de menselijke oerdrift van geweld en destructie" (de Israëlische militair-historicus Martin van Creveld).

Wat de vredesbeweging daar tegenover kan stellen is alleen het geloof dat dit niet het laatste woord is over wat mensen bewegen kan, het openlijk uitspreken van het ongeloof dat mensen tot bovengenoemde oerdrift kunnen worden gereduceerd. Zij moet het wagen aan dat geloof, dat ongeloof te appelleren. Onbegrijpelijk is het bestaan van de vredesbeweging? Maar zij bestaat. En zij herinnert zich: dat moment toen de leus 'Stop de N-Bom' massa's mensen in beweging bracht – omdat die blijkbaar een verlangen aansprak dat zich niet meer liet onderdrukken. Namens hoeveel mensen dichtte Henriëtte Roland Holst: "De zachte krachten zullen zeker winnen in 't eind"? Er komt een tijd dat wij het weten zullen. En die tijd is altijd nabij!

Het verbod van kernwapens

Door Selma van Oostwaard

Vredesorganisatie PAX heeft vorig jaar op 29 september een bom gelegd onder de discussie over de toekomst van kernwapens in Nederland. PAX deed dit door een dummy van een kernbom met 45.608 steunbetuigingen voor het burgerinitiatief 'Teken tegen kernwapens' bij de Tweede Kamer af te leveren. De boodschap was duidelijk: er is brede steun voor een verbod van kernwapens.

Bij de overhandiging van de handtekeningen zei campagneleider Krista van Velzen: "Kernwapens hebben verschrikkelijke humanitaire gevolgen. Het is hoog tijd om, na chemische en biologische wapens, clustermunitie en landmijnen, ook deze massavernietigingswapens te verbieden. Inmiddels hebben al 119 van de 195 internationaal erkende staten aangegeven te willen onderhandelen over een wereldwijd verbod. Nu is een uitgelezen moment voor de Nederlandse regering om zich bij deze meerderheid aan te sluiten."

Op 28 april jl. is in de Tweede Kamer het gevraagde kernwapendebat gehouden. Met een ruime meerderheid is de motie aangenomen die de Nederlandsem regering opdraagt zich actief in te zetten voor de start van onderhandelingen over een internationaal verbod op kernwapens. Ook schaarde de Kamer zich achter het voorstel om de geheime verdragen op basis waarvan er kernwapens in Nederland geplaatst werden openbaar te maken. En de motie die de regering verzoekt de ongewenste modernisering van kernwapens in Europa te gebruiken om een impuls te geven aan wereldwijde nucleaire ontwapening kon eveneens op een meerderheid van stemmen rekenen. Tenslotte wil de Kamer ook dat Nederland zijn kernwapentaak in overleg met de Verenigde Staten gefaseerd afstoot.

Krista van Velzen is tevreden: "Door het burgerinitiatief van het Nederlandse Rode Kruis, de ASN Bank en PAX staat het onderwerp nucleaire ontwapening weer hoog op de politieke agenda. De Nederlandse politiek heeft een heel heldere en dringende boodschap afgegeven: stop de Nederlandse kernwapentaak en start de onderhandelingen over een internationaal verbod."

Tijdens een onlangs gehouden bijeenkomst van de Verenigde Naties over een wereldwijd verbod heeft een meerderheid van landen voorgesteld te beginnen met onderhandelen. Nederland heeft hiervoor toen geen steun uitgesproken. Nu ook de Tweede Kamer deze onderhandelingen wil, moet de regering haar verhaal drastisch aanpassen en zal ze moeten pleiten voor het spoedig starten hiervan.

De auteur maakt deel uit van het PAX-No Nukes Team
www.nonukes.nl

Interreligieus in *Kirkuk* en *Utrecht*

Door Yosé Höhne-Sparborth

Utrecht kent al jarenlang interreligieuze en/of multiculturele praktijken. Het *Utrechts Platform voor Levensbeschouwing en Religie* (UPLR) gedacht dit jaar zijn eerste lustrum. Ook de stad Utrecht was erbij, want deze stad hecht veel waarde aan die dwarsverbanden door de verschillende bevolkingsgroepen heen. Lombok is een van die voorbeeldwijken, meteen achter het station. Of is dat tegenwoordig vóór het station? Sinds de Tour de France in Utrecht startte, heeft die achterzijde de majestueuze toegang vanuit de grote stationshal. Kijk je boven vanaf die geweldige trappen naar bneden, dan ligt dat fraaie Lombok ongeveer aan je voeten.

Bisschop Yousif Thomas Mirkis uit Kirkuk was enkele malen in deze wijk te gast. In september 2014 werd hij gast van een bredere groep in Utrecht. Sinds januari groeit met enige vaart belangstelling vanuit Utrechtse geloofsgemeenschappen voor meer contact met Kirkuk/ Suleymania, de twee steden in noord-oost-Irak, waar de Chaldeeuws-Katholieke kerk de grootste onder de christelijke kerken is: 7000 leden. Er is nu een kleine werkgroep om dat idee verder uit te werken. En bij haar lustrum lanceerde het UPLR een actie „Adopteer een student'. R.-K. Utrecht gaat als adventsactie voor die studenten collecteren. Een uitwisseling van twee(drie) steden op het vlak van hun interreligieuze praktijken. De mouwen worden opgestroopt. Hopelijk worden de portemonnees ook geopend.

De stad Kirkuk die massa's vluchtelingen opvangt en de bisschop die voor die kleine gemeenschap te veel vluchtelingen opvangt, werken waar dat kan samen. Moslims en christenen zetten samen de schouders onder al die opvang van al die mensen. Kirkuk is een stad die al eeuwen een praktijk heeft van vijf taalgroepen die samenleven.
In enkele opzichten staat Kirkuk er nogal alleen voor. Zo zijn er geen grote hulporganisaties neergestreken voor de noodopvang. Kirkuk wordt geheel bewaakt vanuit het autonome Koerdistan, maar formeel is het Irak. Voor een verblijfsvergunning moeten helpers de bureaucratische weg naar Bagdad gaan en dat is geen veilige weg.
In 2003, toen de boycot nog maar net afgelopen was en VS-president Bush de staatsapparaten volledig had ontmanteld (politie, brandweer, douane, vuilophaaldienst etc), bleek al, dat Irak niet op de lijst zou komen van hulpfondsen. Formeel is het een hoogontwikkeld land, de ontwikkelingsorganisaties komen er dus niet. En in een ontmantelde staat zou een hulporganisatie te veel geld kwijt zijn aan overhead, wat niet mag. De aanslagen die volgden verdreven de laatste paar kleine organisaties.

En nu blijkt noodhulp beperkt te worden tot tent en voedselpakket. Kleding ook nog. Maar studeren, dat is luxe. Kan niet uit gelden van gangbare fondsen of noodhulp. Hoewel studeren in een tent in een massaal vluchtelingenkamp niet lukt. Hoewel zij graag hun jonge mensen daar houden. Hoewel wij de vluchtelingen graag daar houden. Alle hulp daartoe zal moeten komen uit particuliere initiatieven. Voor één student(e) is het bisdom per jaar $3.000 kwijt. Daarom lanceerde Utrecht 'adoptie' van die studenten. *Kerk en Vrede* is voorlopig het gironummer, m.v.v. Kirkuk. Er staan op Youtube twee filmpjes, ook te bereiken via de website van *Kerk en Vrede*.

Utrecht-Kirkuk:
https://www.youtube.com/watch?v=eXQILgyerlA
Hulp aan vluchtelingen:
https://www.youtube.com/watch?v=8TH3zVboEfE

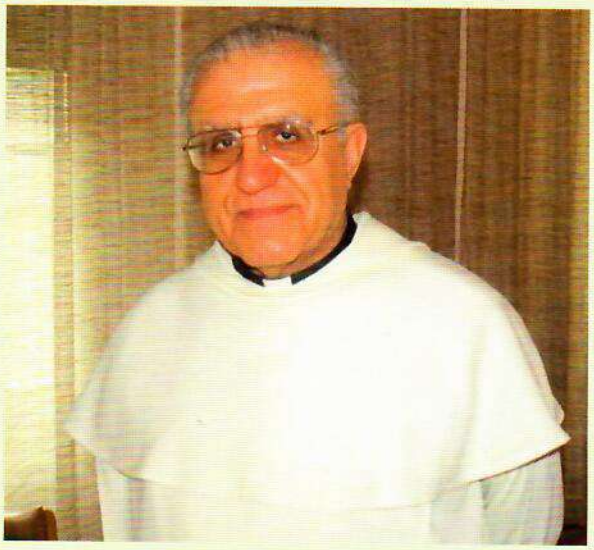
Aartsbisschop Yousif Thomas Mirkis van Kirkuk (Irak) in citaten

- "Ik was 64 toen ze me bisschop maakten. Dat is crazy, eigenlijk had ik met pensioen moeten gaan. En ik had altijd gewerkt als journalist, als professor, nooit als pastor. Maar laat ik maar deemoedig accepteren dat God me hiervoor riep. Ik moet op veel registers tegelijk spelen. Van huis uit ken ik al de dialoog. Mijn vader was katholiek, mijn moeder Nestoriaan. Nu ben ik vooral in dialoog met mezelf. Daar moeten we terechtkomen, dialoog met onszelf. Een beweging van balans zoeken, die nu in de wereld hard nodig is."

- "In Irak was het altijd een subtiele balans tussen identiteiten. Maar nu lijken we een volk zonder herder. De wereld van de moslims is een wereld zonder herder. Hoe kun je dan een volk leiden? Irak is nu het meest corrupte land ter wereld, de Amerikanen hebben de corruptie gebracht. Ze kochten de mensen om. Daardoor ontstond die beweging 'redde wie zich redden kan'... In de laatste 12 jaar verliet 2/3 van de christenen het land. Straks zijn er geen christenen meer, als dat zo doorgaat. En migratie is niet de oplossing. Onze mensen die hier in Europa beland zijn, hebben het mogelijk nog zwaarder dan wij die gebleven zijn."

- "Het gaat niet om religies in Irak. Het zijn confessies die botsen. Als wij christenen zouden verdwijnen, blijft er niet een moslimland over. Dan zou een land van Sjiieten en Soennieten overblijven. Het gaat door met vechten. En als het alleen Sjiieten zouden zijn, gingen die met elkaar vechten, maakt niet uit om wat..."

- "Het contact tussen ons kan zinvol zijn. We staan voor de vraag, waarom duizenden jongeren uit Europa naar ons gebied komen om als zelfmoordenaar honderden mensen de dood in te jagen? Waarom willen ze allemaal dood? En wij moeten de moslims helpen te begrijpen wat hier gaande is, ze hebben geen antwoord op die 'gangs' die hun religie kaapten. Het is geen zaak van geloof. Het is iets anders. Alleen samen kunnen we daar zicht op krijgen, wat dit voor fenomeen is. Europa had al ervaring met terroristische groepen, in Japan ook."

- "Dialoog is de enige mogelijkheid. Wat nu gebeurt in onze wereld moeten we niet zien als crisis, maar als grote kans. Neem de Brexit. Het mooie project-Europa is in gevaar. Jullie spreken 52 talen binnen dat project, dat vraagt een spel van balans. Jullie hebben iets geweldigs gepresteerd met die EU, dat mag niet verloren gaan. En wij, we importeren van alles uit dat westen. Waarom importeren we niet dit vermogen om met zoveel talen en groepen aan die balans te werken, in vrede. We hebben eeuwen kunnen samenleven zonder oorlog. Het kan."

- "Neem die studenten-vluchtelingen. We zetten ze samen als jezidi's, moslims en christenen in één huis, 8-12 bedden per kamer. En ze redden het. Ze doen het gewoon. We hebben nu tien huizen, voor 400 studenten, 200 vrouwen en 200 mannen. Dat gaat nu twee jaar zo. Elk huis kiest een leider. Vijf van de tien leiders zijn niet christenen. Ze vertrouwen elkaar en het belangrijkste: ze werken hard. Al twee jaar zijn alle studenten geslaagd of naar het volgende jaar gegaan. We hebben met hen 100 procent succes! Binnen dit studentenproject leven ze de boodschap, die ik ook afgeef: Ik hou van je zoals je bent, word een goede moslim als je moslim bent; of een goede jezidi. We proberen niet er christenen van te maken. We geven ze een kans goede professionals te worden."

In het voetspoor *van Christus*

Voor alle mannen van achttien jaar of ouder in Colombia geldt de militaire dienstplicht. Wanneer een jongeman die leeftijd zo ongeveer heeft bereikt, moet hij zich melden bij een bepaald bataljon om zijn 'militaire verplichting in te lossen'. Er zijn wel een paar wettelijke uitzonderingen op de dienstplicht, maar dienstweigeren op basis van gewetensbezwaren hoort (hoorde) daar niet bij.

De mannen in dit artikel zijn jonge christenen. De een is lid van de doopsgezinde gemeente en de ander van een evangelicale gemeente. Beide mannen zijn op verschillende manieren en met gebruik van geweld onder druk gezet; één van hen is zelfs gevangengezet voor 'het ontwijken van de dienstplicht'. Teneinde de rechten van de twee te waarborgen zijn juridische procedures gestart, begeleid door ngo's, kerken en het bureau van de ombudsman. Na lang procederen zijn beide dossiers uiteindelijk doorverwezen naar het Constitutionele Hof van Colombia. Dat heeft uitspraak gedaan, onherroepelijk, ten gunste van de twee jongemannen. Het leger heeft bevel gekregen niet langer zijn toevlucht te nemen tot verschillende vormen van rekrutering (oftewel ongeregelde rekrutering). Ook zijn het leger en de Colombiaanse overheid als geheel opgeroepen dienstweigering op basis van gewetensbezwaren aan te merken als uitzonderingsgeval op de militaire dienstplicht. Wat een zegen!

Reflecties

Als jonge doopsgezinde, geboren en getogen in een omgeving waarin geweld van generatie op generatie heel gewoon werd gevonden, heeft het volgende grote indruk op mij gemaakt. Hoewel beide jongemannen op den duur een uitvoerig getuigenis hebben ontwikkeld, waarin zij naar voren brachten dat dienstweigering voor hen behoort tot 'een weg van navolging van Christus', meenden zij aanvankelijk al dat dienst weigeren principieel juist is. Met andere woorden: ze hadden in eerste instantie helemaal geen uitvoerige, expliciete (mondelinge) reflectie op wat het betekent Christus na te volgen, nee, zij voelden het gewoon of hadden er impliciet besef van. De uitvoerige en expliciete reflecties ontwikkelden zich pas later.

Beide mannen zijn een goed voorbeeld van mensen die Christus in de Colombiaanse context lijken te verstaan en na te volgen – tenminste, als zij vrede en gerechtigheid aanhangen. Temidden van de omstandigheden hier, waar onrecht, geweld en lijden heersen, lijken mensen te voelen wat ze moeten doen. Pas later beseffen ze en verwoorden ze of hun manier van doen in overeenstemming is (of was) met die van Christus. Datzelfde zie ik bij mensen die zich inzetten voor geweldloze acties, deel uitmaken van delegaties, of vrijwilligerswerk of ngo-werk doen: zij laten daarover niet altijd een expliciete reflectie horen. Maar dat betekent niet dat er in ons midden geen diepgaande reflectie plaatsvindt over de vraag of ons handelen in overeenstemming is met de navolging van Christus – er zijn immers duidelijke verbanden! Het betekent wel, dat wij eerder vanuit impliciete dan vanuit expliciete overwegingen handelen.

> "Het voornemen om in de voetsporen van Christus te treden begint altijd op de plek of in de situatie waarin men zich bevindt."

Praktische ervaring

Ook ik heb dit ervaren. Een paar maanden geleden maakte ik met een groep doopsgezinde vrienden onbedoeld een geweldadige demonstratie mee bij een openbare universiteit in onze buurt in Bogotá. Een speciale politie-eenheid was verwikkeld in een confrontatie met gemaskerde studenten, waarbij stenen, pepergas en kleine 'aardappelbommen' naar elkaar werden gegooid. Ik schreeuwde, op zoek naar expliciete redeneringen, vragen naar de gemaskerde studenten over de onzinnigheid van het gebruik van geweld en het in gevaar brengen van mensen. Tegelijkertijd begaven drie van

Andrés Pacheco, schrijver van nevenstaand artikel.

mijn vrienden zich temidden van het tumult en schreeuwden – hun handen omhoog houdend ten teken dat zij onbewapend waren – onder meer: 'Onze buurt is geen slagveld!' Zij eisten van beide groepen dat zij hun confrontatie zouden staken en de buurt verlaten.

Eerst wezen beide groepen het optreden van mijn vrienden af en vroegen ze hen te vertrekken, maar toen zij zagen dat mijn vrienden dat geenszins van plan waren, begonnen beide groepen langzaam achteruit te lopen zodat de confrontatie uiteindelijk ophield. Pas naderhand praatten wij over wat er gebeurd was en hoe ieder van ons gereageerd had. Terwijl ik waarschijnlijk een beroep deed op de logica, op mondelinge expliciete redeneringen, reageerden mijn vrienden op meer praktische wijze. Ik denk dat de druk van de situatie hier en de overmacht waarmee wij te maken hebben, ons vormen, en ons tegelijktertijd een werkelijkheid voorschotelen die ons noodzaakt te handelen – en dat we door te handelen gaan begrijpen wat het betekent Christus na te volgen.

Ander engagement

Een context als die in Nederland zorgt voor een andere sfeer, een sfeer waarin men op zoek moet naar wat het betekent om in de voetsporen van Christus te treden. Hierdoor ontstaan andere vormen, een ander engagement, andere beslissingen en daden. Toen ik in Nederland woonde voelde ik bijvoorbeeld aan, dat men het zeer belangrijk vindt dat het engagement, de meningen en de beslissingen van nu gegrond zijn in de geschiedenis. Dat vindt men van groot belang voor het bepalen van wat het betekent om Christus na te volgen in het hier en nu. Misschien is in iedere context reflectie vooraf, het ontwikkelen van een verhaal, de sleutel om te bepalen wat men moet doen en waar men zich voor inzet. Dat betekent niet dat de ene context beter is dan de andere. Het voornemen om in de voetsporen van Christus te treden begint altijd op de plek of in de situatie waarin men zich bevindt, en leidt zodoende tot andere resultaten en betekenissen.

Tekst **Andrés Pacheco** – *foto* **Johan Tempelaar** – *vertaling* **Lydia Penner** – *bewerking* **Marijke van Duin.**

De schrijver van dit artikel is afkomstig uit Ibagué, Colombia. In 2013 en 2014 deed hij een Research Master in Religion and Theology bij prof. Fernando Enns aan het Doopsgezind Seminarium en de Vrije Universiteit in Amsterdam.

Deze bijdrage is overgenomen uit Doopsgezind NL (juni 2015), hét magazine voor iedereen die interesse heeft in de doopsgezinde geloofsgemeenschap. Het is gratis te downloaden op www.doopsgezind.nl/publicaties. Verdere info: 020-6230914.

Samenwerken aan vrede

Door Henk Blom

Langs verschillende wegen wordt er de laatste tijd gestreefd naar samenwerking om de versnipperde en vaak noodlijdende vredesbeweging weer te versterken. Praktisch gelijktijdig met de publicatie van 'Werken aan rechtvaardige vrede' door *Kerk en Vrede* werd vorig jaar het manifest 'Oorlog is geen oplossing' tegen verhoging van het defensiebudget én het vredesmanifest 'Laat kinderen spelen: investeer in vrede' aan de Tweede Kamer aangeboden. Beide manifesten werden door veel vredesorganisaties ondertekend, ook door *Kerk en Vrede*.

Dit jaar zijn leden van vooral pacifistische organisaties verschillende keren bijeengeweest om te praten over samenwerking op een aantal gebieden: van vredeseducatie, publiciteit, vredesmissies zonder wapens en lobby naar de politiek. Tegelijkertijd riepen de Quakers op om mee te werken aan een notitie over 'Inclusief vredes- en veiligheidsbeleid'. *Kerk en Vrede* nam deel aan al deze bijeenkomsten. Resultaten van deze samenwerking zijn pas op termijn te verwachten.

Maar daarnaast zijn ook andere vormen van samenwerking te noemen, zoals met International Fellowship of Reconciliation (IFOR) in het project 'Show your struggle', met de Raad van Kerken en PAX bij de 'Walk of Peace' in de Vredesweek, terwijl ook bij internationale bijeenkomsten van IFOR en 'Church and Peace' als regel een vertegenwoordiger van *Kerk en Vrede* aanwezig is.

Die samenwerking is van groot belang, want terugdenkend aan de grote vredesdemonstraties tegen kernwapens in de jaren '80 is de aandacht voor het vredeswerk tegenwoordig ernstig verminderd. De handtekeningenactie van PAX voor het Tweede Kamerdebat over kernwapens *(zie elders in dit nummer)* leverde wel weer een goed resultaat op. Maar bijv. de kerken – een belangrijke doelgroep van *Kerk en Vrede* – zouden zich nog veel meer met vrede en geweldloosheid bezig moeten houden. Leden van *Kerk en Vrede* kunnen daarbij een stimulerende rol spelen. De recente Special 'Tegendraads voor vrede' evenals het eerder verschenen 'Werken aan rechtvaardige vrede' bieden hiervoor al heel wat gespreksstof. Wie

meer wil, kan contact opnemen met het secretariaat van *Kerk en Vrede*.

'CHURCH AND PEACE'-Conferentie over veiligheid

De bijbeltekst "...en zij zullen veilig wonen" (*Micha, 5:3*) vormde de basis voor de conferentie over veiligheid, aansluitend aan de jaarvergadering van Church and Peace, 10-12 juni jl. in Loisy, Parijs. *Church and Peace* is een Europees oecumenisch vredesnetwerk van gemeenschappen en individuele leden Aan de bijeenkomst namen tachtig personen deel uit twaalf landen, onder welke een verheugend aantal uit Oost-Europa.
Verheviging van terreurbestrijding volgt op de aanslagen van de laatste jaren in Europa. Mensenrechten worden daarbij ondergeschikt gemaakt aan 'veiligheid'. Door de verdergaande geweldspiraal neemt angst voor terrorisme echter toe. Ook vluchtelingen uit conflictgebieden elders komen naar Europa. Voor allen is veiligheid op basis van geweldloosheid en gerechtigheid van belang; deze kan niet slechts voor bepaalde landen of volken gelden.

Uitgaande van bijbelse perspectieven op kwetsbaarheid (tegenover veiligheid) dienen wij te zoeken naar alternatieven voor het geweld tegen terreur. Na inleidingen door Maria Biedrawa, werkzaam op het gebied van geweldloosheid en verzoeningsarbeid in Afrika ten zuiden van de Sahara en Dr. Christine Schweitzer, bestuurder van de 'Bund für Soziale Verteidigung'

Uitgaande van bijbelse perspectieven op kwetsbaarheid (tegenover veiligheid) dienen wij te zoeken naar alternatieven voor het geweld tegen terreur.

en voorzitster van 'War Resisters International' gaan de conferentiegangers in groepen met elkaar in gesprek. Hoe kunnen we op in de kerk, de politiek, de civiele samenleving, in onze geloofsgemeenschap alternatieven voor geweld zo introduceren, dat geweldloze handelingsspeelruimte ontstaat en er een paradigmawisseling tot stand komt?

Wake tegen de internationale wapenbeurs

Met het oog op de internationale wapenbeurs *Eurosatory* (13-17 juni jl. in *Parc des Exposition*, Paris-Villepinte) werd de conferentie van 'Church and Peace' dit jaar in het weekend ervoor in Parijs gehouden. Ruim veertig conferentiegangers namen een of meer dagen deel aan de demonstratieve wake tegen de wapenbeurs, die door een groep Quakers werd georganiseerd. Eerst kregen de deelnemers nadere informatie en geweldloosheidstraining. De actie was met zorg voorbereid. Ieder had een verklaring getekend, dat hij in alle gevallen geweldloos zou blijven. Er werden groepjes van gelijkgestemden gevormd om in voorkomende gevallen te overleggen over wat te doen. Daarbinnen waren tweetallen *(buddy's)*, die steeds elkaar in de gaten zouden houden. Enkele personen waren aangewezen voor contact met de autoriteiten, terwijl er op afroep juristen beschikbaar waren, voor het geval zich problemen zouden voordoen. Voor de wake was toestemming gevraagd en gekregen. De eerste dag waren we op het *Place de la Bourse* in het centrum van Parijs, waar we voorbijgangers attendeerden op de wapenbeurs en onze afkeer daarvan. De tweede dag traden we op bij de ingang van de beurs. Daar ontmoetten we de beursbezoekers, die kaarten kregen met cartoons en ontzenuwing van mythes als: 'Als wij geen wapens ontwikkelen en verkopen, doen anderen dat wel' of: 'We verkopen alleen wapens aan onze bondgenoten'. Er bleek verrassend veel (gespeelde?) belangstelling bij de bezoekers; sommigen gingen uitgebreid in gesprek. Natuurlijk waren er ook veel spandoeken.
Hoewel je geen hoge verwachtingen mag hebben van het resultaat, lijkt het toch goed, dat we er zijn, net als kortgeleden bij de wapenbeurs *MAST* in de RAI in Amsterdam en volgend jaar bij de *ITEC* in Ahoy, Rotterdam. Voor mij was het een leerzame en inspirerende ervaring, die uiteindelijk minder spannend was dan ik tevoren verwacht had.

www.church-and-peace.org
intloffice@church-and-peace.org

Foto: https://actie.paxvoorvrede.nl/actie/walkofpeace

WALK OF PEACE

Tuinieren voor vrede

Door Rutger Henneman

"De wereld biedt genoeg voor ieders behoefte, maar niet voor ieders hebzucht." Deze bekende uitspraak van Mahatma Gandhi bevat een positieve visie: het is mogelijk om de moeilijkheden van onze moderne samenleving te overwinnen. Als we produceren voor behoeftes, biedt de aarde een overvloed.

Rutger Henneman.

Met de Gandhituin en het leefcentrum willen we een plek bieden voor ieder die hart heeft voor een mooie, duurzame, groene, vredelievende, rechtvaardige wereld.

Alleen in een economie van hebzucht en uitsluiting heerst schaarste: armoede, klimaatverandering, uitputting van natuurlijke hulpbronnen en hulpbronnenoorlogen. Onze overconsumptie in een uitsluitende wereldeconomie is een vorm van geweld. Door onze levenshouding worden armen en onderdrukten gedwongen tot een ondervoed leven in de sloppenwijken van de wereld, tot een dood aan honger, aan overstromingen en oorlogen. Met onze luxe sluiten we hen uit van de hulpbronnen van de aarde. Aan de aarde en menselijke technieken ligt het niet. Er is genoeg om iedereen te voeden.

Met de Gandhituin willen we op een lokale positieve en praktische manier werken aan een betere wereld. Onze visie is geen droom of utopie die los staat van ons werkelijke leven. Wat wij concreet doen is hier en nu die visie op een betere wereld verwerkelijken in ons leven. Wat nodig is om de wereldwijde sociale en ecologische crisis van onze moderne wereld het hoofd te bieden, is een groei van medemenselijkheid, compassie en liefde. In een insluitende, duurzame en geweldloze economie, waarin geproduceerd wordt voor behoeftes en voor hen die het meest behoefte hebben (armen en onderdrukten), zal de wereld een overvloed bieden. Wij willen laten zien, dat zo'n wereld mogelijk is wanneer we ons alledaagse lokale leven veranderen.

De Gandhituin bevindt zich op iets meer dan 2000 m² land op het meest oostelijke deel van het nutstuinencomplex 'Hof van Noord' aan de Gordelweg tegen de oude Hofpleinlijn in Rotterdam. Het land bestaat voor de helft uit zonnige moestuingrond en voor de andere helft uit een weelderige bosrand, geschikt voor een permacultuur-voedselbos.

De Gandhituin is een *stadslandbouwproject* waarin voornamelijk voedsel geproduceerd wordt. Daarnaast zijn we een *educatiecentrum*. De tuin en voorzieningen van het nutstuinencomplex zoals de overdekte zitplaats (praathuis) en het leslokaaltje zullen gebruikt worden voor cursussen. Maar, misschien wel het belangrijkste, we zijn een *leefcentrum*, waar mensen elkaar tegenkomen, schouder aan schouder op het land werken, waar ruimte is voor een goed gesprek, waar mensen hun kinderen kunnen leren waar voedsel vandaan komt, waar mensen samen eten van de oogst en het leven vieren.

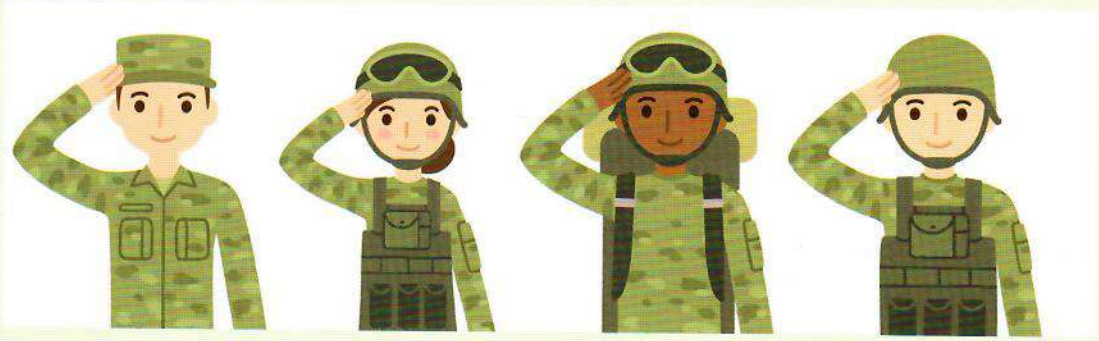
We staan open voor invloeden, inspiratie en initiatieven waar we wellicht nooit zelf opgekomen zouden zijn. Politici en deskundigen zijn niet de enigen die verstand hebben van duurzaamheid en vrede. Met de Gandhituin en het leefcentrum willen we een plek bieden voor ieder die hart heeft voor een mooie, duurzame, groene, vredelievende, rechtvaardige wereld.

De auteur is cultureel antropoloog, voorzitter/beheerder van de tuin; tuinbezoek di. 10.00-13.00u. en zo. 14.00-17.00; e-mail: rutgerhenneman@gmail.com

Hulp voor helden?

column

Helden zijn in. Sporthelden, militaire helden, muzikale helden. Een folder van het Protestants Interkerkelijk Thuisfront roept me op om te geven aan "hulp voor helden". Die helden zijn militairen die onze steun nodig hebben. Wat is dit voor poging om via de term 'hulp voor helden' alle Nederlandse militairen tot held te verheffen? In één definitieklap zijn alle militairen 'vredeswerkers', mensen die aan het vredes- en gerechtigheidsfront staan. Zij verdienen allen onze steun.
Het viel me ook al op bij de nationale dodenherdenking. Alle militairen die bij oorlogshandelingen (vaak 'vredesoperaties' genoemd) om het leven zijn gekomen, worden daar herdacht. Dat leidt tot absurde consequenties. De SS'er die na WO II KNIL-militair kon worden en zich uit kon leven, behoort ook tot de helden. De militairen die in de verkeerde oorlog op de verkeerde plaats oorlogsmisdaden hebben gepleegd, behoren tot de helden. De Nederlandse militairen die de oorlog in Irak zijn ingerommeld, behoren tot de helden. Zo wordt met terugwerkende kracht iedere Nederlandse militair een held. Zo wordt ook de dodenherdenking genationaliseerd en 'geheroïseerd'.

Nu heeft in Nederland de Stichting KPPR (Koninlijk PIT (Protestant interkelijke tehuizen) Pro Rege) de website 'hulp voor helden' geïntroduceerd. Ik lees: "Stichting KPPR is de oudste en meest actieve welzijnsorganisatie voor militairen en veteranen. Sinds de oprichting van de Nederlandse Militaire Bond in 1874 hebben de steun van donateurs en kerken inhoud gegeven aan 'driesterren'-zorg (voor lichaam, ziel en geest) voor hen die zich inzetten om onze vrijheid te bewaken, te verdedigen en zo nodig te bevechten." In veel kerken wordt gecollecteerd voor deze militaire tehuizen.
Maar zeker nu alle militairen tot helden worden verheven, lijkt me dit een moment om als kerken eens het gesprek aan te gaan met de KPPR. Het kan niet zo zijn dat kerken die pretenderen op te komen voor vrede en verzoening dit nieuwe heldendom mee blijven financieren. De Stichting KPPR bewijst én de militairen én de kerken geen dienst door haar actie 'hulp voor helden'. De stichting gaat mee in een sterke trend: Ken je nationale helden. Het was sterker geweest om niet voor de heroïek te kiezen, maar voor de tragiek. De tragiek dat in voormalig Nederlands-Indië oud-verzetsmensen en oud-SS'ers eensgezind vochten tegen wat Nederland als vijand zag. De tragiek in Afghanistan dat ook Nederlandse militairen burgerslachtoffers hebben gemaakt. Een stichting die opkomt voor pastorale zorg aan militairen moet eerst luisteren naar de verhalen van militairen in plaats van ze bij voorbaat tot held te bombarderen. Srebrenica is weer in het nieuws. De primaire slachtoffers zijn de 8000 vermoorde moslimmannen. De tragiek is dat de Nederlandse militairen hen niet hebben kunnen beschermen. Laat die tragiek staan en noem de mensen die niet konden beschermen geen helden. Dat is een harde klap in het gezicht van de familie van de slachtoffers.

Ds. Bram Grandia

Het Coventryberaad bidt voor Vrede en Verzoening

Door Bert Kuipers

Bidden voor vrede en verzoening, zou dat zin hebben? In tenminste elf kerken in ons land doen ze het elke week, op vrijdagmiddag. Hoofdbestand is een vast omschreven gebed met een herhaalde respons: *"Vader vergeef het".*

Dat gebed en de bijbehorende discipline stamt uit Coventry Cathedral in het Engelse Midlands. In november 1940 gingen stad en kathedraal ten onder door een groot Duits bombardement. Veldmaarschalk Goering vond hiervoor een nieuw werkwoord uit: *'Coventrieren'*, dat zoveel betekent als 'van de aardbodem wegvagen'.

Cross of nails

De toren en de buitenmuren van de Saint Michael-kathedraal bleven staan. Zij kregen een icoonfunctie. De dag volgend op het bombardement liep de Provost (leidinggevende geestelijke van het Kapittel) door die ruïnes en trof daar een paar verkoolde dakspanten aan die in de vorm van een kruis op elkaar lagen. Hij zag dit als een teken van hoop. Daarop bezwoer hij "dat deze kathedraal zou worden herbouwd, als een teken van hoop".
De wederopbouw van de kathedraal werd verbonden met inspanningen voor vrede en verzoening. Die balken werden op een geïmproviseerd altaar geplaatst, opgebouwd uit puinstenen, in het koor van de verwoeste kathedraal. Spijkers uit het verbrande dak, in kruisvorm aan elkaar verbonden vormden het Cross of Nails, dat waarmerk werd van Coventry en de wereldwijde beweging daaruit gegroeid. Kort na de beëindiging van de Tweede Wereldoorlog ging een delegatie vanuit de Kathedraal, met die van het Stadhuis en de 'Gilden' naar Kiel, om daar een Cross of Nails te brengen en zo een basis te stichten voor gemeenschap op basis van Vrede en verzoening. Coventry kreeg hiermee een soort van ambassadeursrol om wereldwijd de spiritualiteit van Vrede en Verzoening uit te dragen.
Het Netwerk van Coventry, de zogenoemde *Communio of the Cross of Nails*, heeft inmiddels vertakkingen over de hele wereld. Er zijn partners in Afrika, het Midden-Oosten, in de Verenigde Staten , en ook enkele in het oosten van Europa.

Het 'Cross of Nails' herinnert aan het oorlogsbombardement op de nu geheel herbouwde Coventry Cathedral.

Coventryberaad Nederland

In ons land wordt op elf plaatsen het wekelijkse gebed verricht door kleine gemeenschappen die

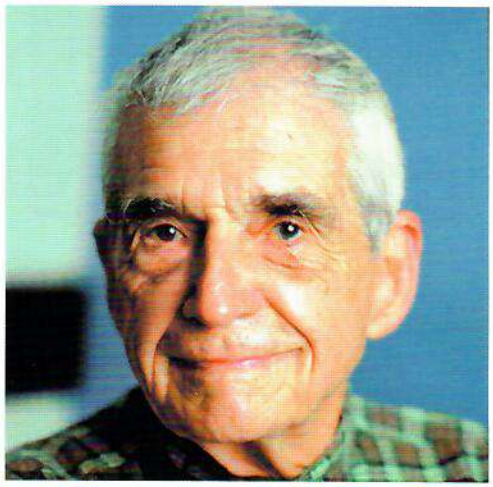
dit doen in verbinding met de actualiteit. De ene keer zijn er vijf mensen, een volgende vijftien. Het gebed functioneert ook bij andere kernmomenten van gedenken, zoals na een aanslag of catastrofe. De wetenschap dat het gebed een wereldwijd draagvlak heeft voegt veel aan betekenis toe.

Het Coventryberaad Nederland is sinds enige tijd een stichting. Het omvat een netwerk van elf partners en partners in wording. Veelal zijn dit plaatsen met een geschiedenis van oorlog en verwoesting: Arnhem, Nijmegen, Middelburg, Wageningen, Den Haag-Bezuidenhout, Rotterdam, Doetinchem, Doesburg. Er sloten zich ook plaatsen aan zonder een al te uitgesproken geschiedenis in deze, zoals Deventer, Achlum, Hitsum en Breukelen. Ook de Nederlandse kerk in Londen, Austin Friars, leeft op afstand mee.
Voorwaarde is betrokkenheid, in spiritueel en maatschappelijk opzicht. Daar hoort het wekelijkse middaggebed bij en het zelfstandig bezien hoe in eigen omgeving initiatieven van ontmoeting en verzoening kunnen worden getroffen. De multireligieuze wereld van vandaag geeft al heel wat vragen die een antwoord behoeven. Ontmoeting, dialoog, debat, en dat in het kader van een samenleving die zoekt naar verzoening, levert een heel andere benadering op dan die de politiek vaak zoekt.
De leden van het Nederlandse netwerk ontmoeten elkaar twee keer per jaar, op wisselende locaties. Coventry stimuleert het om een keer op pelgrimage te komen: breng een bezoek aan de kathedraal en deel een dag of wat in het leven van deze plek, samen met mensen uit andere landen en werelden.

De auteur is Laurenspastor te Rotterdam en voorzitter Coventryberaad NL.
Coventryberaad Nederland,
Grotekerkplein 27,
3011 GC Rotterdam.
info@laurenspastoraat.nl
www.coventrycathedral.org.uk

Daniel Berrigan in Memoriam

De Amerikaanse jezuïet Daniel J. Berrigan op 30 april van dit jaar, 94 jaar oud, in New York overleden, was een fanatieke pacifist en een dichter. In de jaren '60 maakten hij en zijn broer Philip, die toen nog priester was, deel uit van de burgerrechtenbeweging. Bij het uitbreken van de Vietnamoorlog sloten ze zich aan bij het pacifistische protest daartegen. Meermalen werden ze in hechtenis genomen. Toen Daniel Berrigan in 1972 uit de gevangenis kwam, bleef hij betrokken bij de vredesbeweging. In 1980 stichtte hij de *Plowshares Movement* (Ploegscharenbeweging), een activistengroep tegen kernwapens. Hij protesteerde verder tegen de Golfoorlog, de Kosovo-bombardementen en de invasies in Afghanistan en Irak. Ook manifesteerde hij zich als een felle tegenstander van abortus en de doodstraf.
Daniel Berrigan werd op 9 mei 1921 geboren in Minnesota. Zijn ouders waren van Duits-Ierse afkomst. In 1939 trad hij toe tot de jezuïetenorde, waarin hij in 1952 tot priester werd gewijd. Hij heeft meer dan vijftig boeken gepubliceerd. Zijn dichtbundel *Time Without Number* werd in 1957 bekroond met de Lamont-prijs. In 2000 verscheen het boek *The Raft Is Not the Shore* over zijn interreligieuze gesprekken met de Vietnamese zenmonnik Thich Nhat Hanh.

Hoewel hij zelf toch ook al een literaire reus was, is Berrigan het bekendst van zijn dramatische handelingen tegen de Vietnamoorlog en kernwapens. Hij heeft oproepkaarten voor de militaire dienst verbrand met zelfgemaakte napalm en heeft later kernwapens met hamers bewerkt om de profetie van Jesaja uit te voeren: "Zij zullen hun zwaarden tot ploegscharen smeden". Zijn handelingen daagden Amerikanen en katholieken uit tot zelfonderzoek naar hun verhouding tot de staat en tot het verwerpen van het militarisme. Hij vroeg zichzelf en anderen voortdurend: Wat vraagt het Evangelie van ons? (*LvG*)

Pro Justitia

Ds. Leendert de Baan: met recht een vóórganger voor vrede

Door Ds. Bram Grandia

Onder de titel "Pro Justitia" verschijnt in 1916 een brochure met de tekst van drie verdedigingsreden, gehouden voor de rechtbank in Leeuwarden op 12 januari van dat jaar. In dit artikel ga ik in op de rede van ds. Leendert de Baan die zich, samen met zijn collega's Sevenster uit Beetgum en Van Dobben uit Pietersbierum, voor de rechtbank moet verantwoorden. De drie predikanten zijn ondertekenaars van het dienstweigeringsmanifest. De aanklacht luidt "opruiing tot dienstweigering".

Ds. De Baan geeft in zijn verdedigingsrede de rechtbank inzicht in het tot stand komen van het dienstweigeringsmanifest in 1915. Waarom spreekt de rechtbank over opruiing? vraagt De Baan zich af. Hij spreekt over een 'getuigenis'. Wat doet de rechtbank als ze een getuigenis diskwalificeert als opruiing? De landsadvocaat Noyon definieert het begrip opruiing als "het opwekken van de gedachte aan enig feit en het trachten de mening te bevestigen dat dit feit wenselijk of noodzakelijk is en het verlangen op te wekken om het in het leven te doen treden".

Vervuiling van de taal

De Baan fileert deze uitleg. Hij zegt: "Laten we een voorbeeld nemen: Ik sta als predikant op de kansel en spreek over vergevingsgezindheid en heb daarbij een bepaald geval van een in mijn gemeente voorgekomen twist op het oog. Ik wek de gedachte aan vergeving; ik tracht de mening te bevestigen dat het wenselijk en noodzakelijk is dat de twist zal worden bijgelegd; ik wek het verlangen om de vergeving in het leven te doen treden. Volgens mr. Noyon heb ik nu opgeruid tot vergevingsgezindheid. Dat is vervuiling van de taal." Natuurlijk hopen de opstellers,

aldus De Baan, "door hun getuigenis iets te bereiken dat valt onder vrijheid van gedachtenuiting. Wil de staat ons die vrijheid ontzeggen?"
Het pleidooi van De Baan loopt uit op een pleidooi voor vrijheid van meningsuiting. De staat ligt onder vuur in zijn betoog. Hij zegt dat "de Nederlandse staat van 1916 moet toestaan dat vele burgers woorden spreken en daden doen, welke er toe strekken de Nederlandse staat van het jaar 2000 heiliger, meer Godegewijd te doen zijn dan hij zelf nu is".
Ik neem het slot van zijn betoog hier over:
"Vanuit dit gezichtspunt behoren de heren Rechters over het Manifest te oordelen. Op het titelblad van het door mij aangehaalde Woordenboek der Nederlandse taal staat als motto een uitspraak van Halberstma: 'De taal is de ziel der natie; zij is de natie zelve.' De waarheid van dat woord moge bij de rechters zijn wanneer zij onderling beraadslagen om oordeel te vellen. Want wanneer door Nederlandse rechters zou worden beslist, dat de **getuigende** woorden van het Manifest **opruiende** woorden zijn, dan zou daardoor geweld worden aangedaan aan het woord opruien; geweld aan de taal, aan de ziel der natie, aan de natie zelve. Het zou immers betekenen dat in de Nederlandse natie geen plaats meer was voor een getuigenis dat, hoe ook uitgelegd, in elk geval omhooggeweld is uit oprechte harten en dat toch stellig niet verre is van de geest van het evangelie van Jezus Christus.

Ter wille van de gerechtigheid

Een rechtspraak die zúlk getuigen opruien zou noemen, pleegde in-der-daad een aanslag op het leven der natie; want wenste de openbaring te belemmeren van wat heilig overtuigingsbezit is van zeer velen der onderdanen; zou daardoor tégengaan de heiligende invloed die immer uitgaat van geopenbaarde heilige gedachten. Thoreau (1817-1862) heeft gezegd: 'In een land waar geen vrijheid is, behoren de oprechten in de gevangenis.' Zouden Nederlandse rechters er toe kunnen medewerken om Nederland tot zulk een land te maken?"

De Baan zegt aan het einde van zijn rede dat op de uitgaande post van de rechtbank de woorden 'pro justitia' staan: ter wille van de gerechtigheid. "Ook mijn arbeid is 'pro justitia'", zegt hij met een beroep op de zaligspreking ('Zalig zij die vervolgd worden omwille van de gerechtigheid' – Matteüs 5:10). "In dienst van die gerechtigheid staat ook ons Manifest. Ons kunt gij treffen, maar onze zaak zult gij slechts kunnen bevorderen. En ons treft gij nimmer zó zwaar, dat wij niet alles zouden weten te dragen; door goed en kwaad gerucht rustig voortarbeidende **pro justitia**."

Ds. De Baan wordt op 26 januari 1916 veroordeeld tot 75 gulden boete of 30 dagen hechtenis. In hoger beroep krijgt hij dezelfde straf. Zijn kerkelijke gemeente Oenkerk staat achter hem en wil de boete betalen. Hij besluit de boete niet te betalen en een maand de gevangenis in te gaan. De kerkenraad geeft hem een maand verlof om zijn straf uit te zitten. Dat doet hij in mei/juni 2016 in de strafgevangenis te Sneek. Daar zit hij niet stil. Hij schrijft een boekje ten behoeve van het godsdienstonderwijs en in open brieven bepleit hij een meer 'christelijke' behandeling van gevangenen.

Ds. Leendert de Baan, 1880-1929.

Als hij op 19 juni 2016 uit de gevangenis ontslagen wordt en met de trein in Tietjerk aankomt, wordt hij opgewacht door een grote groep gemeenteleden. Zijn huis staat vol bloemen. Over 'vredesgemeente' gesproken... Het aantal ondertekenaars van het dienstweigeringsmanifest groeit – vooral in Friesland– . Het aantal dienstweigeraars groeit ook. Ds. De Baan is met recht een vóórganger voor vrede.

De drie verdedigingsreden zijn uitgegeven door J. Laverman te Drachten. Zie J. Giesen: 'Nieuwe Geschiedenis – het antimilitarisme van de daad in Nederland'; Rotterdam z.j.

Zie ook het voortreffelijke artikel van Kees Bangma: "Wie naar het zwaard grijpt, zal door het zwaard vergaan – de Friese predikant Leendert de Baan, regisseur van het dienstweigeringsmanifest" (onder deze titel te vinden op internet).

Zachte krachten

Door Jean-Paul Kruk

In een gewonde, gebroken en gewelddadige wereld getuigt het van lef om bewust te kiezen voor zachtmoedigheid en authenticiteit. Een spirituele grondhouding. Cabaretier Herman Finkers zette in zijn oudejaarsconférence de toon die muziek maakt: "Kwetsbaarheid, zachtheid en schoonheid. Heb lief!" Stanley Hauerwas en Jean Vanier staan in de pacifistische traditie. Ze hadden al eerder in *"Zalig de zachtmoedigen. Het profetisch getuigenis van zwakheid* (2008) hieraan geappelleerd. Ik voeg er authenticiteit aan toe. Een meerwaarde. In liefde verbonden met het hart.

De Gnostici voorzagen rond het begin van onze jaartelling al een tijdperk, waarin mensen meer vanuit hun hart zouden gaan leven en minder vanuit hun hoofd, hun brein. Je verbinden met je hart en het openen. Een verbondenheid waarin je persoonlijke waarden zijn: medemenselijkheid, empathie, compassie (Karen Armstrong's *Handvest*, 2011), altruïsme en pure naastenliefde. Het markeren van de kracht van kwetsbaarheid en zachtheid: "Wek mijn zachtheid weer" (Huub Oosterhuis). In tederheid en schoonheid mag je, ook als verstandelijk beperkte, volledig mens zijn: Mens durf te leven! "Volmaakt" in bijbelse zin betekent: integer, uit één stuk. In het boek *"Zalig de zachtmoedigen. Het profetisch getuigenis van zwakheid"* pleit Jean Vanier, stichter van de Ark-gemeenschappen, waarin verstandelijk beperkten en niet-beperkten samenleven, voor een radicale tegencultuur van zachtmoedigheid. Een tegengeluid, resonerend in het document 'Werken aan een rechtvaardige vrede' van *Kerk en Vrede* (p. 5): "...maar voor creatieve en zachtmoedige mensen...". In navolging van het inclusieve denken van de tegendraadse Jezus ("...want ik ben zachtmoedig en nederig van hart...", Matteüs 11:29). Hij sluit iedere mens, uniek, beperkt, niet beperkt *in* in plaats van *uit*: "Jij bent een geschenk van God".

Hauerwas waarschuwt voor het gevaar van uitsluiting en zelfs vernietiging van beperkten, die God boven alles liefheeft. Hij heeft het over de "politiek van de zachtmoedigheid". Verstandelijk gehandicapten zouden niet "bekwaam" zijn. In het omgaan met deze kwetsbare mensen worden echter de zachtmoedigheid, tederheid en schoonheid zichtbaar, die de Ark-gemeenschap kenmerken. Een spiegel. Het visioen van vrede van Jezus, die mensen bij elkaar brengt en verbindt. Kom uit je *comfort zone*, durf buiten de lijntjes te kleuren. *Blend in* met je omgeving, als een kameleon maar wees authentiek. Trouw zijn en blijven aan jezelf betekent je masker afzetten. Laten zien wie je bent, wat je denkt en voelt. Je schatkamer ontvouwt zich "Delf mijn gezicht op en maak mij mooi". "Waar je ware schat is, daar zal ook je hart zijn"(Matteüs 6:21). Dat jij jezelf van je gevoelige, kwetsbare kant laat zien, werkt verzoenend en verbindend! Vrede verbindt. Je krijgt oog voor de schoonheid van het leven. Voor de binnenkant. In mensen, dieren, de natuur, in kunst. Niet het geweld van de wereld, een valkuil, bepaalt de gestalte van de vrede, maar de erkenning dat Jezus zachtmoedig is. En de weg naar een oprecht leven is een weg van vertrouwen, vrede, geduld en zachtmoedigheid. Een vredescultuur, opvoeding en onderwijs. Hier profileren vredes(opbouw) werkers zich als bruggenbouwers, verzoeners en vredestichters. De kern van de spiritualiteit van de Ark-gemeenschap is er een van humaniteit, een teken van hoop. Jezus visualiseert een andere weg uit de macht-door-het-geweld. Een weg van delen en compassie. Zachtheid wekken is liefde toelaten in je hart. De zachte krachten, ik noem ze: liefde, vrede, geweldloosheid, zullen opnieuw winnen. Hierin ligt onze vrede, ons *shalom*. Vrede heeft de gestalte van het evangelie: je moet het zien om het te geloven. Een appèl. De Ark laat ons zien hoe vrede eruitziet. Met ont-wapenen-de charme. Om er je handtekening onder te zetten!

De auteur (Amsterdam, 1957) is totaalweigeraar militaire dienst geweest, waarvoor hij acht maanden heeft moeten 'zitten'. Hij heeft gewerkt in het volwassenenonderwijs als docent Engels. Hij publiceert regelmatig columns (die hij liever reflecties noemt) o.m. in 'De linker wang' en op de website www.osdoprsloten.nl. Hij woont in Amsterdam-Nieuw-West.

Tirannieke messiassen

Door Alex van Heusden

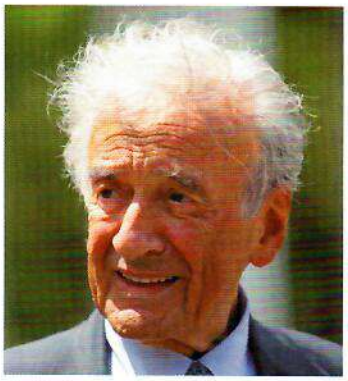
Het groeiende verzet aan joodse zijde tegen de Romeinse bezetting leidde in het jaar 66 na Christus tot een oorlog die in het jaar 70 resulteerde in de ondergang van Jeruzalem, stad en heiligdom. De gewapende strijd ontaardde in een burgeroorlog.

Twee Judese guerrillalegers bonden met elkaar de strijd aan om de hegemonie over Jeruzalem. Het tiende Romeinse legioen onder aanvoering van Titus, de latere keizer, keek op enige afstand toe en wachtte af.
De onderlinge solidariteit aan de zijde van de joodse opstandelingen was ver te zoeken. De leiders van beide milities, Jochanan van Gischala en Sjimon bar Jochai, ambieerden het koningschap over de stad. Zij werden door hun volgelingen beschouwd als de messias. Hun aspiraties, die zij niet met elkaar wensten te delen, dreven hen tot tirannie, moord en doodslag onder hun eigen volksgenoten. We herkennen het patroon: verworpenen die onderdrukkers worden; messiassen in de verderfelijke rol van tirannen en despoten.
Zo raakte het woord 'messias' besmeurd. Het werd niet meer geassocieerd met bevrijding, enkel nog met onderdrukking en broedermoord. Dat is de grote beproeving van leiderschap. Macht corrumpeert, vooral als die draait om politiek en economie. Hooggeplaatsten doen alles wat nodig is om aan de macht te blijven. Dan gaan zij letterlijk over lijken. Een enkele keer tonen zij genade, maar ook die is gecalculeerd.
Na het jaar 70 stond de messiaanse ekklesia voor de opgave haar verhaal opnieuw onder woorden te brengen. Met de tirannieke messiassen van de Joodse Oorlog tegen Rome nog vers in het geheugen dringt bij de ekklesia-leden de noodzaak zich op om verhalen samen te stellen over een andere messias, een volstrekt alternatief – geen tiran, maar een bevrijder en een genezer. We kennen die verhalen onder de naam 'evangelie' - 'goed nieuws'. De bekende vier evangelieverhalen zijn geschreven in de jaren zeventig, tachtig en negentig van de eerste eeuw, op zijn vroegst ruim veertig jaar na de dood van Jezus.

Elie Wiesel in Memoriam

De Amerikaans-joodse schrijver en Auschwitz-overlevende Elie Wiesel is op 2 juli van dit jaar in New York overleden. Hij beschreef in zijn boeken zijn ervaringen in concentratiekamp Auschwitz. De verkorte versie daarvan, '*Nacht*', is zijn bekendste boek geworden; het werd in 30 talen vertaald. Behalve schrijver was hij onder meer hoogleraar aan de universiteit van Boston. Hij zette zich vooral in voor de mensenrechten. Hij ontving in 1986 de Nobelprijs voor de Vrede voor zijn strijd tegen geweld, onderdrukking en racisme. De jury noemde hem toen "een boodschapper voor de mensheid". Zijn inzet voor de vrede werd geprezen na de "totale vernedering en de minachting voor de mensheid" die hij in de concentratiekampen had ervaren.

Eliezer Wiesel werd in 1928 in Roemenië geboren. In 1944 werd hij samen met zijn familie naar Auschwitz gedeporteerd, waar A-7713 op zijn arm getatoeëerd werd en waar zijn moeder en jongste zus de dood vonden. Zijn vader overleed later in het kamp Buchenwald.
Na de Tweede Wereldoorlog verhuisde hij naar Frankrijk en later naar de Verenigde Staten. In 1963 kreeg hij het Amerikaanse staatsburgerschap. Wiesel gaf leiding aan de bouw van het United States Holocaust Memorial Museum.
''De woordkunstenaar Elie heeft met zijn bijzondere persoonlijkheid en zijn fascinerende boeken de overwinning belichaamd van de menselijke geest over de wreedheid en het kwaad'', zei de Israëlische minister-president

Benjamin Netanyahu. Het Joods Wereldcongres noemde Wiesel in een reactie ''een baken van licht''. De joodse wereld heeft volgens de organisatie enorm veel te danken aan Wiesel, die in 2010 door het congres werd onderscheiden. Volgens de Duitse minister van Buitenlandse Zaken, Frank-Walter Steinmeier, is met Wiesel ''een groot schrijver, filantroop en geleerde en onvermoeibare strijder tegen haat, onverdraagzaamheid en geweld'' heengegaan. *(LvG)*

Peter van Uhm moet nog doorgroeien

Door Gerald Russelman

Enige tijd geleden verscheen het boek "Ik koos het wapen" over het leven van de hoge beroepsmilitair Peter van Uhm. Ik ben het boek gaan lezen om te zien wat zijn argumenten voor deze keuze waren.

De vader van Peter van Uhm runde een eigen bakkerij in Nijmegen en dat betekende hard werken: 's morgens om vier uur opstaan om brood te bakken en 's middags het brood bezorgen. Ook de winkel moest open worden gehouden. De hele familie werkte mee, ook de nog jonge kinderen Peter, Marc en Thea. In 1967 ging Peter naar de HBS. Hij kon goed leren, hoefde weinig aan zijn huiswerk te doen en hield van sport. Hij raakte gefascineerd door de Tweede Wereldoorlog, onder andere door Churchills "*I have nothing to offer but blood, toil, tears and sweat*" en las alle zes delen van de "Standaardgeschiedenis van de Tweede Wereldoorlog". Na zijn eindexamen, waarbij hij uitstekende cijfers haalde voor boekhouden en handelsrekenen, ging hij naar de Konklijke Militaire Academie (KMA).

Intelligent

Opvallend is dat Peter, als je dit boek mag geloven, intelligent was maar zijn gehele jeugd lijkt te hebben doorgebracht zonder ook maar één diepere gedachte. Ook in het leger, met zijn vermoeiende, vaak nachtelijke oefeningen en zijn gehoorzaamheidscultuur was voor dergelijke gedachten weinig plaats.

Hoewel hij zijn keuze voor de KMA kennelijk zelf als heel vastberaden en moedig beschouwde, hield hij zich een gevaarlijke en pijnlijke vraag van het lijf, namelijk deze: als ik in een oorlog bereid ben mijn leven te geven ter bescherming van mijn land en mijn cultuur, dan vecht ik tegen mensen die op vrijwel dezelfde wijze bereid zijn hun leven te geven voor hùn land en hùn cultuur. Is dat niet onlogisch? Welke grond is er om het wereldbeeld waarin ik ben opgegroeid zózeer als het enig juiste te beschouwen dat ik het recht heb daarvoor te doden?
Toen Peter in de naoorlogse tijd opgroeide lag dat voor de meeste mensen heel eenvoudig: de nazi's waren schuldig aan de holocaust en waren totaal slecht. Ook tijdens de koude oorlog bleef het eenvoudig: het communistische regime, met zijn stalinisme en atheïsme, was totaal slecht. Dit wereldbeeld beheerste ook de door Van Uhm geleide militaire oefeningen, waarbij de vijand wordt gedepersonaliseerd door te spreken van: "de vijand" of de "slechterikken". Maar is dit wereldbeeld geen fictie, een handzaam verhaal dat eigenlijk thuis hoort in boeken als "In de ban van de ring" van Tolkien, waarin strijd geleverd wordt tegen het land Mordor?

> Op het ogenblik zijn de VS, de NAVO en in toenemende mate ook de EU overal op de wereld bezig met hun vuist op tafel te slaan en daarmee vijanden te creëren. Maar is het wel efficiënt om met veel moeite vijanden te bestrijden die je eerst zelf hebt gecreëerd?

Carrière

Het is interessant om te lezen hoe Peter van Uhm in het leger carrière maakte, steeds verantwoordelijker functies kreeg en over nieuwe vragen moest nadenken. In 1999 moest hij samenwerken met Russische militairen: "Wij zagen ze [vroeger] als notoire tegenhangers .. Voor het eerst bekeek ik deze mensen vanuit een heel andere invalshoek, ik kreeg meer begrip voor hun situatie". En in zijn voortdurend streven naar efficiënt werken, goede organisatie en fair handelen komt hij tenslotte tot een van de belangrijkste gedachten van zijn boek: sla bij overleg en vergaderingen niet met de vuist op tafel, want daarmee creëer je vijanden (p. 261).
Maar waarom zou je deze gedachte niet van het persoonlijke vlak doortrekken naar het internationale vlak? Dan kom je uit bij de oude waarheid: geweld creëert geweld. Op het ogenblik zijn de VS, de NAVO en in toenemende mate ook de EU overal op de wereld bezig met hun vuist op tafel te slaan en daarmee vijanden te creëren. Maar is het wel efficiënt om met veel moeite vijanden te bestrijden die je eerst zelf hebt gecreëerd?
Bij de nationale dodenherdenking op 4 mei 2013 voerde Van Uhm op dramatische wijze het woord. Hij sprak over zijn zoon die sneuvelde in de oorlog in Afghanistan en over de Geallieerden, die tijdens de Tweede Wereldoorlog de moed hadden de onmenselijkheid te bestrijden. Maar wat hij niet vertelde was dat deze oorlog voorkomen had kunnen worden. Hij vertelde niet dat in een oorlog beide partijen in een wederzijds escalatieproces vervallen van kwaad tot erger. En hij vertelde niet wat hij zelf had geleerd: dat je niet met de vuist op tafel moet slaan, omdat je daarmee vijanden creëert.

Doorgroeien

Van Uhm benadrukt in zijn boek telkens dat het leger een instrumentele functie heeft: de politiek beslist en de krijgsmacht voert de beslissing uit. Daardoor heeft hij zijn leven lang niet over de fundamentele problemen van oorlog en vrede hoeven na te denken. Maar nu, na zijn pensionering, ligt de zaak anders. Om zijn eigen terminologie te gebruiken (hij spreekt in zijn boek steeds van "doorgroeien" en niet van "promotie maken"): hij heeft nu de gelegenheid om wat betreft het inzicht in deze problemen nog verder door te groeien. Zijn ervaring en grote organisatievermogen zouden dan een waardevolle bestemming kunnen krijgen.

Minister-president Rutte in gesprek met Peter van Uhm (links) bij diens afscheid als Commandant der Strijdkrachten, en zijn opvolger in deze functie Tom Middendorp, juni 2012.

Geloven is verbeelding en verbeelding schept werkelijkheid

Héleen Broekema / Leen van den Herik.

Bij zijn bezoek aan Delfi, twintig jaar geleden, viel het Jan de Jongh op dat de tempel van Apollo en de Grieks orthodoxe kerk bijna identiek waren ingericht.[1]
De afbeeldingen kwamen overeen. Alleen de namen waren veranderd. Demeter was St. Demetrius gewordend.[2] De oppergod Zeus, God. Sinds dat bezoek hebben de Griekse tragedies hem beziggehouden, niet alleen literair maar ook theologisch.

Jan de Jongh vraagt zich daarom af: zijn de goden onder ons gebleven?
Godsbeelden veranderen in tijden van grote verandering, zowel in de bijbel, ook nu.
In de Bijbel worden vele tragedies beschreven, naar analogie van verschillende verhalen uit andere culturen. Ze worden toegeschreven aan de ene God, die alles bestuurt en voorziet in goed en kwaad.
Deze god wordt ervaren als metgezel, die altijd met mensen meegaat, ondanks hun fouten.
Een geheime diepte ervaring. God is voor velen een verre God die door Jezus en Maria en de heiligen bemiddeld kan worden.
In het christendom, met een klassiek godsbeeld, is er door het dogma (4e eeuw) betreffende de triniteit en de verzoeningsleer, geen ruimte voor de ervaring van het tragische en het Lot.
Troost, vertrouwen, geborgenheid worden omgezet in verbeelding en rituelen.

Grote belangstelling is er voor tragedies, evenals voor de Matheus Passion.
De Griekse tragedies, ook in moderne vorm, behouden hun waarden. Zij vertolken grote universele menselijke gevoelens van liefde en haat, trouw, ontrouw en wantrouwen, macht en onmacht. Zij doen iets met de toeschouwer. Dit bewerkt catharsis en troost. Waardoor iemand het lot dat hem/haar zelf treft kan verwerken en een plaats kan geven. Aristoteles gaf richtlijnen voor tragedies.

In de vijfde eeuw voor onze jaarteling vond er ook een verandering plaats in godsbeelden. Er ontstaat "godenkritiek". De goden krijgen menselijker eigenschappen en zijn verantwoordelijk voor eigen handelen. De ethiek gaat de religie vervangen. Wat vaak tot dilemma's leidt waarbij onbedoeld slachtoffers vallen. Die ingesponnen worden door hun eigen goedbedoelde bewuste of onbewuste keuzes, die leiden tot een noodlot of tragische gebeurtenissen. Schuldeloze schuld die kan doorwerken tot in het derde of vierde geslacht. Aan de hand van enkele tragedies van Ayschilos, Sofokles en Euridipes geeft De Jongh inzicht in een aantal begrippen als uitgangspunt om dillemma's in het leven te illustreren. Hij vergelijkt deze met thema's in bijbelverhalen en de wijze van christelijke interpretatie. Met de hoop dat mensen bijbelverhalen anders gaan lezen als zij zich niet gebonden voelen aan klassieke beperkingen.

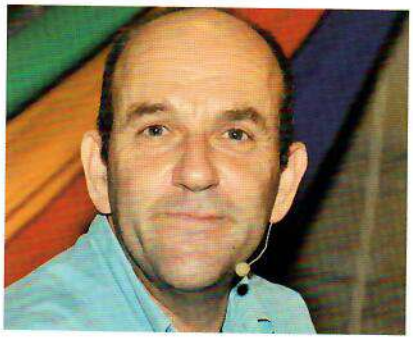
vervolg op pagina 23

Actie en spiritualiteit horen bij elkaar

Dienstweigering en geweldloosheid zijn een onvervreemdbaar deel van mijn identiteit. Op mijn zestiende wist ik dat ik niet in militaire dienst wilde. Vanzelfsprekend was dat niet: in mijn familie ging iedereen gewoon in dienst, soms zelfs als beroeps. Ik was ervan overtuigd dat de christelijke traditie, waartoe ik mij reken, ten diepste een geweldloze traditie is.

Een mentor van het Doopsgezind Vredesburo wist in een serie gesprekken een bodem te leggen onder die overtuiging. Ik ben die mentor en de doopsgezinden, vredeskerk bij uitstek, daar nog steeds dankbaar voor.
Ik schreef een toelichting en werd zonder een gesprek met de daarvoor aangestelde commissie erkend als gewetensbezwaarde militaire dienst. Ik heb die toelichting nog, op van dat gladde kopieerpapier. Ik onderschrijf nog steeds ieder woord ervan.
Daarna volgde de zoektocht naar een geschikte plaats om mijn vervangende dienst te kunnen doen. Dat werd Groot Schuylenburg in Apeldoorn, waar ik met passie en zonder enige opleiding werkte als groepsleider. Ik heb er een prachtige tijd gehad, totdat ik in 1981 vier maanden te vroeg stopte. In die tijd voerde de Vereniging Dienstweigeraars actie om de duur van de vervangende dienst (18 maanden en 19 dagen) gelijk te trekken met de militaire dienst (14 maanden). Ik besloot aan die actie mee te doen en werd 'werkweigeraar'.
Dat liet de staat niet op zich zitten. Na twee processen en een beroep bij de Hoge Raad werd ik veroordeeld tot een maand detentie. In januari 1984 zat ik een maand in het Huis van Bewaring in Assen. Dat is een verhaal op zich. Makkelijk was het niet, maar het werd een mooie maand. Ik leerde er, dat actie en spiritualiteit bij elkaar horen. Oosterhuis zingend overwon ik er de angst voor de isolatie waarin ik drie dagen was geplaatst. Die ervaring is van beslissend belang geweest voor mijn leven.

Kees Posthumus
verhalenverteller en kerkjournalist, www.keesposthumus.nl

'We gaan door!'

Kerk en Vrede wil deze keuze voor vrede en tegen oorlog niet doen vergeten. En daarom in samenwerking met uitgeverij Narratio een boek samenstellen met de verhalen van deze dienstweigeraars en wat hun besluit betekende toen en later... Daartoe roept zij deze dienstweigeraars op om hun verhaal van destijds op schrift te zetten. Een bijdrage kan bestaan uit een persoonlijk verhaal van maximaal 700 woorden (+ foto), een gedicht of lied, een tekening, schilderij, foto van een sculptuur of afbeelding met een korte toelichting. Inzendingen graag naar 'Nooit tegen ons geweten', Postbus 1006, 4200 CA Gorinchem of per e-mail naar info@narratio.nl.
Uit de inzendingen wordt tzt een selectie gemaakt
Nadere informatie:www.kerkenvrede.nl en/of www.narratio.nl

vervolg van pagina 22

Zijn conclusie is dat de goden minder ver van ons afstaan dan wij denken. Alleen manifesteren zij zich nu als machten, die ons onmachtsgevoelens geven.
Met name als: banken, politieke leiders, technocratie, ideologie, maakbaarheid, politiek, mensen die beslissen tot oorlogvoering en techniek. Gaat er iets mis, dan wordt een zondebok gezocht. Helden worden als goden vereerd of geofferd: sporthelden, oorlogshelden gestorven voor vaderland of 'vrede', eindeloze trofeeën media kritieken.

Het is een boeiende /verhelderende analyse. Voor mensen die niet ingevoerd zijn in deze verhalen geeft hij een goede samenvatting.

Artikel verwijst naar het boek van Jan de Jongh: 'God in de kring van de goden – Griekse tragedies en het christendom'.
Uitg. Skandalon, 2016,
224 blz., € 21,95.
De auteur is theoloog, publicist en kunstenaar.

Noten:

1) Evenals de tempel in Jeruzalem.
2) In Rome kregen hun goden ook latijnse namen.

SYRIË
een ongewisse stand van zaken

Door Mark Akkerman

De situatie en vooruitzichten in Syrië zijn niet de meest opwekkende thema's om over te schrijven. De burgeroorlog waarin diverse partijen elkaar bestrijden en de internationale militaire interventies van verschillende zijden hebben het land in een gewelddadige chaos gestort. Moeizame pogingen om tot overleg en wapenstilstand te komen lopen steeds op niets uit.
De burgerbevolking is het grote slachtoffer en is massaal op de vlucht geslagen.

De oorlog

Je zou inmiddels bijna vergeten dat de start van het conflict ligt in de periode van de zogenaamde 'Arabische Lente'. De hoopgevende maanden waarin in diverse landen in de regio mensen in opstand kwamen tegen autoritaire regimes en dictators kregen in het ene land een beter vervolg dan in het andere. Nergens is het echter zo geëscaleerd als in Syrië, waar Assad geen duimbreed toe wilde geven aan oprechte burgerprotesten, maar ook steeds meer opstandige gewapende groepen hun eigen dubieuze agenda bleken te hebben.
In de loop van de verdere escalatie van het conflict bleek het niet meer te gaan om een enkelvoudige strijd tussen het regime en opstandelingen. Diverse partijen begonnen elkaar te bestrijden en inmiddels is de controle over het land grofweg opgedeeld tussen de regering-Assad en bondgenoten, Koerdische groepen (YPG) en bondgenoten (verenigd in de Syrian Democratic Forces), salafistische groepen (waaronder de elkaar ook bestrijdende IS en Al-Nusra Front) en andere oppositie (waaronder de grotendeels uit elkaar gevallen Free Syrian Army en het door Saoedi-Arabië gesteunde Islamic Front).
Hierbij is geen sprake van een stabiele situatie, partijen rukken op en worden teruggedrongen.

Totaal verscheurd

Wel is duidelijk dat Syrië inmiddels totaal verscheurd is. De Syrische bevolking is aan alle kanten slecht af. Niet alleen waar de regering-Assad het nog voor het zeggen heeft is sprake van onderdrukking en geweld. Amnesty International concludeerde begin juli dat gewapende oppositiegroepen zich net zo goed schuldig maken aan ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht in gebieden waar zij de macht hebben gegrepen: "De martelteknieken verschillen niet van de methoden die de Syrische regering toepast." Dit lijkt minder

het geval te zijn in gebieden waar Koerdische partijen het voor het zeggen hebben, maar ook daar vandaan komen verhalen over geweld tegen andersdenkenden. Dat roept ook hernieuwde vragen op over het eerder vrij breed gedeelde idee dat het goed is om Koerdische strijders van wapens te voorzien.

Diplomatieke inspanningen, voor een belangrijk deel gecoördineerd door de Verenigde Naties, hebben vooralsnog tot weinig resultaat geleid. Er lijkt soms enige vooruitgang in gesprekken te worden geboekt, maar wapenstilstanden worden vrij consequent (snel) gebroken en soms als tactische zet misbruikt. Ruimte maken om hulp voor de lijdende bevolking op de juiste plaats te krijgen lukt ook maar mondjesmaat.

Extern militair ingrijpen werkt averechts

Het conflict is allang geen louter binnenlandse aangelegenheid meer. Regionale staten en niet-statelijke groeperingen bemoeien zich er mee, daarnaast is vooral de overloop uit en naar Irak groot. De strijd tussen Iran en Saoedi-Arabië om een leidende positie in het Midden-Oosten komt ook hier tot uiting. Iran steunt Assad, Saoedi-Arabië maakt deel uit van de IS bestrijdende Combined Joint Task Force, maar was eerder juist ook betrokken bij wapendoorvoer naar salafistische groepen die zich later bij de IS aansloten.

De Combined Joint Task Force bestaat naast diverse andere landen uit de regio met name uit NAVO-landen, waarbij de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk een leidende positie innemen. Zij richten zich vooral op de strijd tegen IS, al heeft het ook deelnemende Turkije

de aandacht steeds meer verlegd richting de strijd tegen Koerdische groepen. Over de toekomst van het regime-Assad laat deze coalitie zich niet eenduidig uit. De meeste landen lijken aan te willen koersen op een einde van zijn bewind, maar geven daar nu geen prioriteit aan.
De strijd tegen IS is een gezamenlijk doel van deze coalitie en Rusland, maar voor het overige lopen de visies ver uiteen. Rusland steunt Assad met wapenleveringen en met actieve militaire betrokkenheid. Dit maakt Syrië ook een brandpunt van breder oplopende spanningen tussen Rusland enerzijds en de NAVO en EU anderzijds. Diverse pogingen om te komen tot beter overleg en coördinatie tussen deze partijen liepen spaak. Verder ligt met name de verhouding tussen Rusland en Turkije zwaar onder druk.

> Wapenstilstanden worden vrij consequent (snel) gebroken en soms als tactische zet misbruikt. Ruimte maken om hulp voor de lijdende bevolking op de juiste plaats te krijgen lukt ook maar mondjesmaat.

Hoe meer partijen zich in het conflict gestort hebben om de oplossing of redding te brengen, hoe groter de chaos en ellende werden. Dat is een consequent beeld bij buitenlandse militaire interventies, maar het heeft bij de verantwoordelijken nog niet tot de conclusie geleid dat die dus nagenoeg altijd tegengesteld werken. Men blijft een diepgeworteld geloof koesteren in militaire 'oplossingen'.

Nederlandse bommen

Eind juni keerden de Nederlandse F16's die bombardeerden in Irak sinds oktober 2014, en Syrië sinds januari dit jaar, terug naar Nederland. Hun rol wordt overgenomen door Belgische F16's.

Waarop de Nederlandse bombardementen precies gericht waren, en hoe ze uitpakten, bleef grotendeels onbekend. Defensie bracht maar mondjesmaat informatie naar buiten.

Minister Hennis wilde een verantwoording achteraf aan de Tweede Kamer alleen achter gesloten deuren afleggen.
We weten dat er minstens 2100 missies zijn uitgevoerd, waarbij meer dan 1800 keer wapens werden ingezet. Hoeveel daarvan boven Syrië hebben plaatsgevonden is zeer de vraag: pas nadat de missie naar Syrië werd uitgebreid, waar langdurig over in de Tweede Kamer werd gedebatteerd, werd duidelijk dat inzet van F16's daar door het ontbreken van satellietcommunicatie nauwelijks mogelijk was. Het Openbaar Ministerie onderzoekt twee 'incidenten' waar burgerslachtoffers bij zijn gevallen, maar ook hier is niets meer over bekend.

Wapens verspreiden zich

Al sinds het conflict in Syrië escaleerde tot een echte burgeroorlog is er verhitte discussie over nut en wenselijkheid van het bewapenen van oppositiegroepen. Goede tegenargumenten ten spijt is dit zowel vanuit westerse landen, met name de Verenigde Staten, als vanuit of via regionale staten op grote schaal gebeurd. Het mag duidelijk zijn dat waar er gebrek aan allerlei eerste levensbehoeften is in Syrië, er geen tekort is aan wapens.
Eind juni kwamen berichten naar buiten over grootschalige diefstallen door Jordaanse inlichtingendiensten van door de CIA naar het land verscheepte wapens, bedoeld voor Syrische opstandelingen. De wapens zijn verhandeld op de zwarte markt, en zijn daarmee ook deel gaan uitmaken van de vrijwel oncontroleerbare hoeveelheden (lichte) wapens die van conflict naar conflict reizen.

Ook voor de vredesbeweging ligt de vraag wat te doen met Syrië als een steen op de maag. De vele betrokken partijen en factoren die meespelen maken het lastig een positie te kiezen.

Vluchtelingen

Wat de oorlog in Syrië bovenal oplevert is heel veel menselijke ellende. Dit uit zich onder meer in een grote doorlopende uittocht van vluchtelingen. Veruit de meesten van hen worden in moeilijke omstandigheden in buurlanden opgevangen.
Europa speelt ook hierin een dubieuze rol. Sinds Turkije een zogenaamde 'migratiedeal' met de EU sloot, waarbij het in ruil voor miljarden steun beloofde Syrische vluchtelingen niet verder naar Europa door te laten reizen, verschijnen er steeds meer berichten over het aan de grens tegenhouden en terugsturen van uit Syrië vluchtende mensen. Daarbij gebruiken Turkse grenswachten regelmatig (dodelijk) geweld.

De ontwikkelingen in en rond Syrië volgen elkaar snel op. Het is enorm moeilijk een uitweg uit deze oorlog te bedenken. Er zijn ontegenzeggelijk diplomatieke inspanningen gaande, maar militaire inzet blijft de boventoon voeren en het einde van de gevechten en mensenrechtenschendingen is ver uit zicht.
Ook voor de vredesbeweging vormt wat te doen met Syrië een steen op de maag. De vele betrokken partijen en factoren die meespelen maken het lastig een positie te kiezen. Natuurlijk, er moet gewerkt blijven worden aan het steunen van vreedzame oppositie en mensenrechtenorganisaties, aan oproepen tot dialoog en onderhandelingen, noodhulp en denken over heropbouw van het land. Een oplossing voor de korte termijn valt echter niet uit de hoge hoed te toveren. Dat is geen schande, waar zoveel elkaar bestrijdende partijen en belangen in het geding zijn en een land in chaos gestort hebben, maar het gevoel van machteloosheid is en blijft groot.

Door de wereld gaat een woord

Door Arie de Bruijn

Een lied dat bij velen nostalgische gevoelens oproept. Vooral door die overbekende, meeslepende melodie van het Israëlische volkslied: *Hatikwa* (Hoop). In de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw was dit lied een tophit in jeugddiensten.

In de aanloop naar het *Liedboek voor de Kerken* (1973) gingen er dan ook stemmen op om dit populaire lied op te nemen in het Liedboek. Maar daar heeft de dichter Jan Wit (1914-1980) eigenhandig een stokje voor gestoken. "Ja, dat is nu toch wel het slechtste versje dat ik ooit gemaakt heb. Als jullie het dan per se willen opnemen, dan moeten jullie er maar 'Jan Zwart' onder schrijven in plaats van 'Jan Wit'."

Bij de samenstelling van het Liedboek *Zingen en bidden in huis en kerk* (2013) heeft men dit lied echter alsnog opgenomen als lied 802: *Door de wereld gaat een woord.* Het is bekend dat het vanuit Israël niet op prijs wordt gesteld, dat de melodie van hun volkslied wordt gebruikt.

Daarom schreef Wim ter Burg (1914-1995), bekend van de melodieën bij teksten van Hanna Lam (*Alles wordt nieuw*) een nieuwe melodie in stijl, zoals opgenomen in Tussentijds (208), Gezangen voor Liturgie (431) en Zingt Jubilate (720) en liedboek 2013 (802). Overigens, in de bundel van Johan de Heer (916) en Op Toonhoogte (169) houdt men vast aan de melodie van het Israëlische volkslied. De muziek is in 1886 geschreven door Samuel Cohen. Het thema is waarschijnlijk afkomstig van het 17e-eeuwse Italiaanse lied 'La Mantovana', ook bekend als 'Ballo di Mantova'. Cohen zelf heeft gezegd dat hij het ontleende aan een Roemeens volksliedje, mogelijk 'Carul cu boi', dat op zijn beurt is afgeleid van 'La Mantovana'.
Lied 802 *Door de wereld gaat een woord* staat in de rubriek Leven-Levensreis. Een pelgrimslied dus. Maar wat verstaan we onder pilgrimage? Mijn collega Yosé Höhne-Sparborth heeft daar zo haar gedachten over:
"Dan hebben we het over meer dan romantisch wandelen, nl. wegtrekken uit je kaders, achterlaten, open naar anderen, aan uitsluiten en domineren voorbij. 'Samen voor het leven'. Een pelgrimstocht van Gerechtigheid en Vrede zoals de Wereldraad van Kerken in 2013 in Busan (Zuid-Korea) wilde.

Waar zetelt ons vermogen om ons te laten onderbreken door het reëel bestaande leven? Want het gaat om dat vermogen? Toch? Breekt uw tent op... Gáán, opbreken, wegtrekken: uit denkpatronen, leefpatronen, overtuigingen waarmee we elkaar de dood aandoen."
Zo, dan hoort u het ook eens van een ander. Terug naar ons lied.

Lied 802
Door de wereld gaat een woord

1 Door de wereld gaat een woord
en het drijft de mensen voort:
'Breek uw tent op, ga op reis
naar het land dat Ik u wijs.'

refrein:
Here God, wij zijn vervreemden
door te luisteren naar uw stem.
Breng ons saam' met uw
ontheemden
naar het nieuw Jeruzalem.

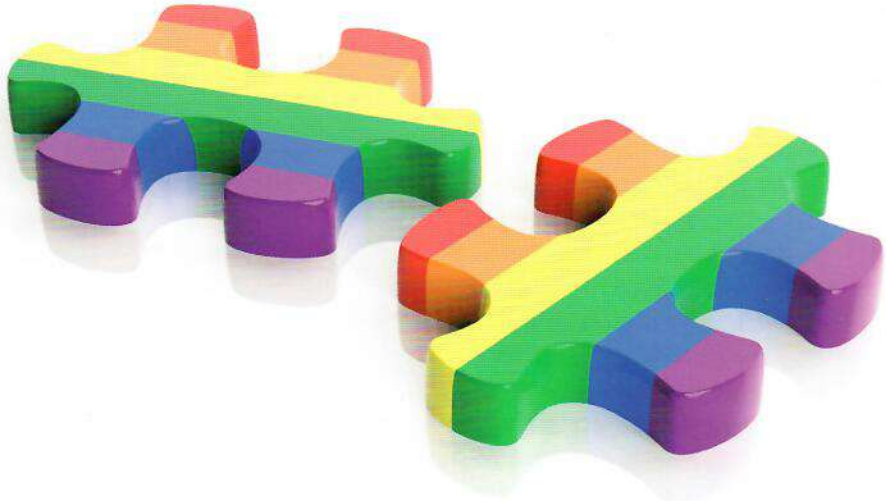
Het woord, de Schrift zet in beweging. 'Breek uw tent op, ga op reis naar het land dat ik u wijs', is een letterlijk citaat uit het Abrahamverhaal. Genesis 12: 1 'Ga uit uw land en uit uw maagschap (bloedverwantschap, familiebetrekkingen) en uit uws vaders huis naar het land dat ik u wijzen zal.

Onderweg blijk je niet de enige te zijn die zijn familie heeft verlaten heeft en daarmee de bescherming en veiligheid van burgerrechten heeft verspild. Anderen zijn uit persoonlijke overtuiging op weg gegaan.
De pelgrims bundelen hun idealen door samen te zingen: 'tegen angsten, en verdriet, tegen onrecht, tegen dwang'.
De ware reisgenoot ondersteunt de medepelgrim als de moed hem in de schoenen zinkt en hij terug wil.
De herhaalde oproep van couplet 1 houdt de pelgrims in het rechte spoor.

Dat de kerkliederen van Jan Wit blijvend zijn, blijkt uit het feit dat in het nieuwste Liedboek (2013) tweederde van Wits eigen gezangen (twintig van de dertig) uit het oude Liedboek weer is teruggekeerd. Ook kregen drie andere liederen van Wit een plek, waaronder het besproken lied "Door de wereld gaat een woord".

© 2013 Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied, 's-Gravenhage
© 2013 BV Liedboek, Zoetermeer

Agenda

2 oktober, 6 november, 4 december
Wake Detentiecentrum Zeist
Elke eerste zondag van de maand met bloemen en licht om 16.30 uur, Richelleweg 13, Soesterberg. Breng bloemen mee!
Info: 030 6962283 / 035 6013882
Bekijk ook de websites: www.wakezeist.nl en www.saviz.nl (Steunfonds).

9 oktober, 13 november, 11 december
Schipholwakes
Iedere tweede zondag van de maand van 14:00-15:30 uur. Duizendbladweg 100, 1171 VA Badhoevedorp.
In de nieuwe Schipholgevangenis zitten veel mensen die niet in Nederland mogen (ver)blijven, omdat ze niet over voldoende papieren beschikken.
Met deze wakes willen we een teken van solidariteit aan de migrantengevangenen geven. Ook willen we duidelijk maken dat wij grote vragen hebben bij het opsluiten van mensen die niets misdaan hebben.
Info: www.schipholwakes.nl.

18 september
Enschede, Walk of Peace
Na het grote succes van een wandeling in het teken van de vrede in Den Haag afgelopen jaar, organiseert de Raad van Kerken Nederland, via PAX, i.s.m. vredesorganisaties uit Enschede dit jaar een nieuwe Walk of Peace. Deelname en avondmanifestatie zijn gratis.
Startlocatie: Willem Wilminkplein, Enschede
Starttijd: 13:00-15:00 uur
Officiële opening: 13:00 uur
Aanmelden & meer info: www.walkofpeace.net

17-25 september
50e Vredesweek (1967-2016)
Het thema luidt: 'Vrede verbindt'. Voor meer informatie: https://www.vredesweek.nl/ambassades.

1 oktober
Amsterdam, De nucleaire impasse voorbij?
De Tweede Kamer, nam in mei vier moties aan voor afbouw van kernwapens in Nederland, Europa en de wereld, met een actieve rol voor de regering, onder andere door aansluiting te zoeken bij de 130 landen die een wereldwijd verbod willen op kernwapens. Daarom deze manifestatie, op 1 oktober (13.30-17.00u.), waar organisaties en experts argumenten en adviezen zullen geven ter ondersteuning van minister Koenders in de strijd voor een kernwapenvrije wereld.. De Balie, Kleine-Gartmanplantsoen 10, Amsterdam.. € 10,-. Org: NVMP.
Info: 06-42009559.
E-mail: office@nvmp.org.
Web: www.nvmp.org.

28 t/m 30 oktober
Schoorl, Dopersduin
Polair denken gaat ervan uit dat de werkelijkheid is gebaseerd op tegengestelde polen. Vanuit dit denken komt de stelling dat de mens alleen niet bestaat, hij staat altijd in relatie tot een ander, polair. Ik en de ander: twee tegengestelden en dat moet zo blijven, niet concurrerend, maar aanvullend aan elkaar. Polair denken heeft alles te maken met ons geloofsleven en onze omgang met een ander. Info en aanmelding: 072-5091274; info@dopersduin.nl.

29-30 oktober
Schoorl, Dopersduin
Conferentie speciaal voor kinderen en jongeren (8-15 jaar) over vrede, duurzaamheid en solidariteit, georganiseerd door Doopsgezind WereldWerk.
De Jongeren Doopsgezinde Vredesgroep (16 t/m 30 jaar) heeft op vrijdagavond 28 oktober in Dopersduin eerst een eigen programma, waarna zij op zaterdag ondersteunen in organisatie en begeleiding van de kinderconferentie. Later meer info op: http://www.dgwereldwerk.nl.